

УДК 364-3
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.47.18-22

Балухтіна Олена Миколаївна
кандидат історичних наук, старший викладач
кафедра соціальної роботи та психології
Національний Університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна
balukhtina.olena@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1085-6908>

БЛАГОДІЙНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНИХ МОНАСТИРІВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ. – 1917 Р.

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю в теоретичному осмисленні історичного досвіду у сфері соціальної допомоги та його практичному застосуванні в сучасній благодійницькій діяльності православної церкви. Метою статті є комплексний аналіз благодійництва монастирів південноукраїнських єпархій в другій половині ХІХ ст. – 1917 р. Основні методи, використані в дослідженні, поділяються на теоретичні (аналіз, синтез, порівняння) та емпіричні (аналіз документів). Здійснено аналіз основних форм та методів соціальної допомоги нужденним. Метод порівняння, або компаративний аналіз дозволив визначити спільні риси та особливості благодійництва православних монастирів Півдня України. Реконструкція подій та процесів, узагальнення висновків, формування цілісного знання щодо проблеми дослідження стало можливим завдяки використанню методу синтезу. Аналіз документів (якісний та контент-аналіз) застосовувався в роботі з господарчо-розпорядчими документами монастирів. Кількісні дані дають змогу більш точно та всебічно виявляти тенденції і закономірності, провести узагальнення та зробити висновки про обсяги та ефективність благодійницької діяльності. В результаті дослідження з'ясовано, що основними формами благодійництва монастирів півдня України були: надання медичної допомоги, утримування шкіл, матеріальна підтримка духовних училищ, особиста участь настоятелів монастирів у діяльності добровільних товариств, створення притулків для біженців і тимчасових лазаретів для поранених воїнів. Окрім того, доведено, що на масштаби такої діяльності безпосередньо впливав рівень матеріального забезпечення обителі.

Ключові слова: православна церква; монастирі; благодійність; соціальна допомога.

Вступ. Благодійницька діяльність Церков як частина соціокультурного життя в історії поліконфесійної України давно стала предметом ретельного аналізу науковців. Інтерес до цієї теми невичерпний, бо пов'язаний із необхідністю дослідження культурних та духовних традицій, з якими асоціюється благодійність. Соціальне служіння Церкви завжди проявлялося в релігійному вихованні народу та просвітницькій діяльності. Також одним з його проявів і сьогодні є соціальна допомога нужденним. В сучасних умовах економічної нестабільності та невпинного зубожіння населення релігійні організації відіграють важливу роль у консолідації суспільства. Через проведення різноманітних благодійних заходів та соціальних проектів вони, традиційно, показують приклад жертвості, взаємодопомоги та любові до ближнього. Православна церква, як основна офіційно визнана конфесія на території всієї Російської імперії, відіграла важливу роль в духовному житті українського суспільства до жовтня 1917 р. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю в теоретичному осмисленні історичного досвіду у сфері соціальної допомоги та його практичному застосуванні в сучасній благодійницькій діяльності православної церкви.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема церковної благодійності широко представлена в науковій літературі. За часи незалежності захищені десятки дисертацій за цією тематикою. Як особливість, відзначимо наявний інтерес до неї як зі сторони світських діячів так і релігійних. Більшість досліджень присвячено з'ясуванню загальних аспектів благодійності. Натомість, серед праць з історії добровільності православної церкви, предметом окремого вивчення благодійність монастирів довго не ставала. Ґрунтовнішою вирізняється дослідження Г. О. Полієнко (2011), в якому авторка вперше акцентувала увагу на основних напрямках церковної благодійності на прикладі Чернігівської єпархії [1]. Наукові студії сьо-

годення засновані саме на вивченні регіональних вимірів благодійності. Підтвердженням цього стали праці Н. М. Діанової, О. В. Кравченко, М. В. Татарінова.

Серед останніх публікацій виділимо наукову розвідку Ю. В. Берестяна та В. І. Мороза (2019), присвячену розгляду громадсько-політичних, адміністративних аспектів благодійницької діяльності православної білого та чорного духовенства Катеринославської єпархії на початковому етапі Першої світової війни [2]. Враховуючи, що вивчення регіональних особливостей добровільної діяльності монастирів має практичне значення, нам видається актуальним завданням продовження наукових студій з цієї тематики.

Стаття дозволяє вирішити важливу наукову проблему – з'ясувати процес трансформації благодійництва та добровільності православної церкви в умовах соціально-економічних, політичних, модернізаційних процесів, що відбувалися у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Метою статті є комплексний аналіз благодійницької діяльності православних монастирів південноукраїнських єпархій в другій половині ХІХ ст. – 1917 р. Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання: дослідити роль монастирів у наданні соціальної допомоги окремим верствам населення; охарактеризувати основні форми та методи благодійництва, його регіональні особливості. Географічні межі дослідження визначають територію одного з найбільших регіонів України – Півдня, до якого належали три єпархії – Катеринославська, Таврійська та Херсонська.

Робота ґрунтується на принципах історизму, системності та об'єктивності. Принцип історизму зумовлює вивчення православної церкви Південної України як складової Російської православної церкви з урахуванням відповідної епохи – періоду другої половини ХІХ ст. – 1917 р. Принцип системності забезпечує вивчення монастирів як частини єдиного комп-

лексу православної церкви. Принцип об'єктивності допомагає відстояти неупередженість і незалежність суджень автора. Крім цього, він застосовувався при аналізі літератури, коли перевага надавалася документальним джерелам.

Основні методи, використані в дослідженні поділяються на теоретичні (аналіз, синтез, порівняння) та емпіричні (аналіз документів). Здійснено аналіз основних форм та методів соціальної допомоги нужденним. Метод порівняння, або компаративний аналіз дозволив визначити спільні риси та особливості благодійництва православних монастирів Півдня України. Реконструкція подій та процесів, узагальнення висновків, формування цілісного знання щодо проблеми дослідження стало можливим завдяки використанню методу синтезу. Аналіз документів (якісний та контент-аналіз) застосовувався в роботі з господарчо-розпорядчими документами монастирів. В цілому, саме кількісні дані дають змогу більш точно та всебічно виявляти тенденції і закономірності, провести узагальнення та зробити висновки про обсяги та ефективність благодійницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Напередодні жовтневих подій 1917 р. у Російській імперії нараховувалося 1 257 монастирів (разом зі скитами, подвір'ями, архієрейськими будинками та релігійними общинами). За підрахунками вчених, лише кожний дев'ятий монастир знаходився на теренах сучасної України. Така відносно невелика кількість пояснюється більш стриманим сприйняттям монастирського ідеалу релігійного служіння серед українського населення. На Півдні України у Катеринославській губернії діяло 9 монастирів, з них 5 – жіночі; у Таврійській – 14, із яких 3 – жіночі; у Херсонській – 6, з яких – 3 жіночі. Катеринославська єпархія мала лише позаштатні монастирі; Таврійська – 3 штатні (першокласні) чоловічі обителі: Херсонський Св. Володимира, Балаклавський Св. Георгія та Корсунський Богородицький; найбільше штатних монастирів мала Херсонська єпархія: 2 чоловічих (другокласних) – Григоріє-Бізюківський та Одеський Успенський і 3 жіночих (третьокласних): Херсонський Благовіщенський, Одеський Михайло-Архангельський та Чечелевський Іоанно-Предтеченський скит. Всі штатні монастирі, на думку вчених, можна вважати заможними.

Обителі забезпечували себе самостійно: вели

активну господарську діяльність, одержували значні доходи від сільськогосподарських земель, мали власні заводи, доходні будинки. Частіше, ніж до церков, до них надходили пожертви від перших осіб імперії, представників знаних родин дворян, купців, почесних громадян та ін. Збільшували доходи і святі місця в монастирях. Прибуток від свічок вираховувався від 100 до 200%. Статистичні дані свідчать, що, поперше, основна маса монастирів мала прибуток до 25 000 крб; по-друге, монастирі Таврійської єпархії були заможніші, ніж інші.

Найбагатшим монастирем вважався Григоріє-Бізюківський Херсонської єпархії (до 100 000 крб на рік). У Таврійській єпархії 4 обителі мали прибуток від 25 000 до 50 000 крб на рік. На нашу думку, це: Топловський жіночий монастир, Херсонський Св. Володимира, Корсунський Богородицький та Балаклавський Свято-Георгіївський чоловічі монастирі. У Херсонській єпархії значні статки сконцентрував Херсонський Благовіщенський жіночий монастир, в Катеринославській – Знаменська жіноча пустинь (до 50 000 крб) [3, с. 116].

Парафіяльні церкви та монастирі регіону були включені у систему суспільних та правових відносин Російської імперії і за таких умов здійснювали лише дозволені форми добродійної діяльності. Охарактеризуємо основні з них.

Допомога нужденним. Монастирі надавали допомогу, в першу чергу, постраждалим від неврожай, посухи, пожеж та стихійних лих. Мешканці навколишніх також могли на неї розраховувати. Залишилися згадки про те, що в 1916 р. у Григоріє-Бізюківському монастирі та навколо нього мешкало і годувалося 910 ос., тоді як в 1894 р. таких було лише 145 ос. [4, с. 23].

Організація благодійних закладів. У віданні кожної єпархії перебували богадільні, притулки, будинки для прочан та лікарні, засновані при церквах і монастирях. На відміну від католицької церкви, яка вбачала своє основне завдання лише в наданні притулку та їжі немічним та жебракам, православна церква в благодійність вкладувала три поняття: призріння, лікування та освіту.

Кількість лікарень та богаділень підраховано на основі матеріалів звіту обер-прокурора Св. Синоду за 1914 р. (табл. 1).

Таблиця 1.

Лікарні та богадільні при українських православних монастирях (станом на 1914 р.) [5, с. 20-23]

Назва єпархії	На утриманні казни та монастирів	
	кіль-сть закладів	кіль-сть ліжок
Лікарні		
Волинська	-	-
Катеринославська	1	*
Київська	1	50
Подільська	-	-
Полтавська	2	28
Таврійська	-	-
Харківська	10	151
Херсонська	3	33
Чернігівська	4	37
Богадільні		
Волинська	-	-
Катеринославська	-	-
Київська	-	-
Подільська	2	*
Полтавська	2	24
Таврійська	-	-
Харківська	5	78
Херсонська	1	2
Чернігівська	-	-

* немає точних даних

В примітках до звіту зазначалося, що в загальну кількість лікарень при монастирях не входили лікарні для воїнів та лазарети для поранених. Дані табл. 1 свідчать про те, що в Таврійській єпархії такі заклади відсутні, натомість в Херсонській єпархії були і лікарні, і богадільні. Катеринославська єпархія, окрім монастирської лікарні, мала ще одну на утриманні приватних осіб (єдину серед всіх єпархій). При цьому, кількість потенційних ліжок нам не відома. Лідером можна визнати Харківську єпархію, в якій знаходилося 15 закладів, розрахованих одночасно на 229 осіб.

Наведемо дані для порівняння з іншими регіонами Російської імперії: Московська єпархія – 46 лікарень та богадільень (542 ос.), Тверська – 21 (358 ос.), Тамбовська – 14 (293 ос.), Донська – 3 (55 ос.), Симбірська – 3 (14 ос.), Архангельська – 1 лікарня (6 ос.) [5, с. 20–23]. Вони свідчать про те, що їх кількість в українських монастирях була невеликою. Більшість вчених пояснюють це недостатністю коштів.

Хочемо акцентувати увагу на іншому. Фахівцям з історії православної церкви відомо, що інформація про фінансову звітність та доходи монастирів була закритою від суспільства і переважно приховувалася. Св. Синод мав слабкий контроль за монастирями, які не підпорядковувалися єпархіальній ланці управління. В архівних документах залишилося безліч підтверджень того, що більшість монастирів все-таки мали або лікарню, або богадільню. Наприклад, в Григоріє-Бізюківському монастирі існував фельдшерський пункт, який обслуговував селян сусідніх сіл [4, с. 25]. Мав власну лікарню й Благовіщенський жіночий монастир Херсонської єпархії. Назву третього монастиря визначити поки що важко.

Кримські монастирі стали центрами паломництва з усіх регіонів держави, що принесило їм великі прибутки. У зв'язку з цим виникає питання, чому вони не мали жодної лікарні. Маємо іншу інформацію, що зберігається в архіві. За 1890 р. в господарчих документах Кизилташської кіновії записані видатки на утримання лікарні в сумі 23 крб20 коп. на рік [6, арк. 5]. У Топловському монастирі в 1905 р. за власний кошт існувала лікарня на 10 ліжок [7, арк. 23].

Пояснення та припущення полягають в наступному: по-перше, зазначені лікарні могли бути закриті; по-друге, допустимі неточності у звітності; по-третє, монастирські лікарні встигли перепрофілювати під воєнні, тому й не подавалися у звіт до Св. Синоду за 1914 р.

У кожному монастирі, крім готелів, які приносили значні прибутки, існували і будинки для бідних прочан, де в загальних кімнатах з лавками, нарами, рундуками всі спали на підлозі, підклавши під голову свою сумки. До чистоти та санітарії там було далеко.

Підтримка духовної та народної освіти. Допомога здійснювалася шляхом оплати навчання дітям-сиротам та дітям бідних батьків, улаштування бібліотек, заснування стипендій, фінансування монастирських шкіл тощо.

Так, в Тихвінському жіночому монастирі діяла церковнопарафіяльна школа та училище для безпритульних дівчат. На подвір'ї Топловського монастиря в м. Феодосії існувала школа. Бахчисарайський Успенський скит щороку, за словами Гермогена, єпископа Таврійського вносив 550 крб на потреби духовних училищ єпархії [8, с. 482]. Благовіщенський жіночий монастир поблизу Херсона фінансував 4-х класну школу для дівчат.

Особиста участь єпископів та настоятелів монастирів у діяльності добродійних товариств. Таким чином духовенство долучалося до соціальної допомоги незахищених верств населення. В роботі

Катеринославського благодійного товариства приймав участь преосвящений Симеон, єпископ Катеринославський та Таганрозький (1896–1911 рр.), який довгі роки очолював комісію з управління будинком працелюбності. Одночасно він був почесним членом і губернського опікунства дитячих притулків, і Товариства допомоги бідним студентам Катеринославського вищого гірничого училища. Власні коштів, за споминами сучасників, виділяв на благодійність Гермоген, єпископ Таврійський. Імена очільників Херсонської єпархії завжди згадувалися серед членів Товариства допомоги бідному населенню м. Одеси.

Добродійність під час воєнних дій. Монастирі долучилися до цього напряму ще за часів війни з Японією (1904–1905 рр.). Відомо, що Топловський жіночий монастир у 1905 р. на санітарні потреби армії відправив 200 крб [7, арк. 9]. Монастирі Таврійської єпархії активно допомагали державі в питанні соціального забезпечення сімей загиблих військових офіцерів та нижніх чинів. Зі звітів до благочинного монастирів за 1905 р. зазначається, що Топловський та Козьмо-Даміанівський жіночі монастирі мали намір взяти на повне забезпечення по 5 дівчат. Окрім того, останній, обіцяв щорічно виділяти по 50 крб на створення капіталу для допомоги сім'ям загиблих воїнів [7, арк. 34].

З початком Першої світової війни монастирі, які мали значний господарчо-майновий ресурс та відповідні трудові резерви, зайняли особливе місце в організації цільової допомоги армії. На основі аналізу значного масиву фактичних даних встановлені основні напрями їх діяльності, до яких належали: 1) виробництво необхідної для армії амуніції; 2) збір продуктів харчування та одягу; 3) організація мережі шпиталів та лазаретів; 4) адресна допомога військовим медичним установам та Товариству Червоного Хреста; 5) безоплатна праця на посадах доглядальниць; 6) організація пастирських візитів до медичних установ для підняття морального духу поранених; 7) соціальний захист сімей мобілізованих або загиблих воїнів; 8) надання притулку та допомоги біженцям, як цивільним особам, так і чорному духовенству, обителі яких були зруйновані під час бойових дій.

Так, черниці Тихвінського жіночого монастиря м. Катеринослава пошили для нижніх чинів армії 245 одиниць спідньої білизни та відправили на фронт 4 пуди фруктів, 2 пуди варення, 4 пуди сала, 1 пуд ковбаси та тютюну. Інший жіночий монастир Катеринославської єпархії, Іосифський, надіслав до місцевого благодійницького комітету 100 овчин, 66 комплектів білизни, 120 пар панчіх. Загалом, за підрахунками, черниці відправили на фронт 46 мішків гуманітарної допомоги. Відомо також, що монастирі всієї єпархії передали на фінансування установ Товариства Червоного Хреста 645 крб пожертв [2, с. 124–126]. Повсемісно в регіоні, як і в країні загалом, проводилася активна кампанія зі збору подарункових наборів військовим до різдвяних та новорічних свят.

Для надання необхідної медичної допомоги пораненим солдатам та офіцерам на території монастирів функціонувала спеціальна мережа шпиталів та лазаретів. Найбільш повні дані, завдяки науковій розвідці Ю. В. Берестеня та В.І. Мороза, маємо по Катеринославській єпархії (табл. 2).

Звичайно, разом з монастирськими коштами, на їх облаштування і діяльність надходили суми від парафіяльного духовенства та благодійних товариств. Окрім медичних установ, в обителях створювалася низка спеціальних закладів соціальної опіки. Тихвінський жіночий монастир відкрив сиротинець, в якому на повному пансіоні перебувало 10 дівчат, відповід-

Мережа шпиталів та лазаретів в монастирях Катеринославської єпархії [2, с.124–126]

Назва монастиря	Кількість ліжок	Витрати на утримання (у крб)*
Архієрейський будинок у м. Катеринослав	20	135
Архієрейський будинок при Самарському Пустинно-Миколаївському чоловічому монастирі	6	360
Самарський Святотроїцький чоловічий монастир	10	66
Тихвінський жіночий монастир	20	600
Іосифський жіночий монастир	20	902

*немає точних даних

но, в Іосифському – 5, в Трьохсвятительській жіночій Світловській общині – 10 малолітніх дівчат. Одночасно вони навчалися грамоті та рукоділлю. Притулки для біженців функціонували в Тихвінському монастирі на 3 родини, в Іосифському – на 10 осіб.

Григоріє-Бізюківський монастир володів невеликим будинком-подвір'ям в Сухарній частині м. Херсона, половину якого він відступив для облаштування в 1914 р. кухні з безкоштовною видачею їжі нужденним. Планувалося, за потреби, віддати його весь в користування земській управі під влаштування лазарету. Догляд за хворими могли здійснювати сестри Благовіщенського монастиря, в якому існував власний притулок на 60–70 сиріт [9, с.130].

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті дослідження з'ясовано, що осно-

вними формами благодійництва монастирів Півдня України були: соціальний захист нужденних, надання медичної допомоги, утримування шкіл, матеріальна підтримка духовних училищ, особиста участь єпископів та настоятелів монастирів у діяльності добродійних товариств, створення притулків для біженців, лазаретів для поранених воїнів. Окрім того, доведено, що на масштаби такої діяльності безпосередньо впливав рівень матеріального забезпечення обителі. Узагальнюючи, зазначимо, що благодійність монастирів виступала важливим доповненням приватної та громадської підтримки незахищених категорій населення і спрямовувалася на вирішення соціальних проблем. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок, на нашу думку, є дослідження питання соціального захисту духовенства.

Список використаної літератури

1. Полієнко Г. О. *Благодійництво та добродійність Православної церкви у Чернігівській єпархії (друга половина XIX – початок XX ст.)*: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Чернігівський нац. пед. університет ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2011. 20 с.
2. Берестень Ю. В., Мороз В. І. Благодійницька діяльність православного духовенства Катеринославської єпархії на початку Першої світової війни (1914–1915рр). *Проблеми політичної історії України*. Вип. 14. 2019. С. 117–138.
3. Балухтіна О. М. *Господарчо-майновий ресурс православної церкви в другій половині XIX століття – 1917 р. (на матеріалах Півдня України)*: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2018. 329 с.
4. *Сповідь на Голгофі*. Альманах: Документальні нариси, спогади, статті, списки про репресії щодо церкви та духовних осіб на Херсонщині за роки тоталітарного режиму / ред.-упоряд. А. Е. Вірлич. Херсон: Ред. наук.-док. серії книг «Реабілітовані історією», 2001. 208 с.
5. *Всеподданейший отчет обер-прокурора по ведомству православного исповедания за 1914 г.* СПб.: Синод. тип., 1916. 352 с.; прилож. 149 с.
6. *Дело о ревизии книг и отчетов штатных сумм консистории, архиерейского дома и монастырей Таврической епархии и Симферопольского кафедрального собора. 1862–1864 гг.* ДААРК. (Держ. архів в Автономній Республіці Крим). Ф. 118. Оп. 1. Спр. 189. 56 арк.
7. *Об усилении наблюдения за порядком управления монастырями и об усилении духовной пропаганды.* 1905 г. ДААРК. (Держ. архів в Автономній Республіці Крим). Ф. 138. Оп. 1. Спр. 26., 66 арк.
8. Гермоген. *Таврическая епархия*. Псков: Тип. Губерн. земства, 1887. 520 с.
9. Григорієвський Бізюков монастирь. *Херсонские епархиальные ведомости*. Официальный отдел. 1915. № 6. 15 марта. С.130–139.

References

1. Polienko, G. O. (2011). *Blahodiyntstvo ta dobrochynnist' Pravoslavnoyi tserkvy u Chernihiv's'kiy yeparkhiyi (druha polovyna XIX – pochatok XX st.)* [Charity and virtue of the Orthodox Church in the Chernihiv eparchy (second half of the XIX – beginning of the XX century)] (Extended abstract of candidate dissertation). T. H. Shevchenko Chernihiv National Pedagogical University. [in Ukrainian].
2. Beresten, Y. V., & Moroz, V. I. (2019). Blahodiynt's'ka diyal'nist' pravoslavnoho dukhovenstva Katerynoslavs'koyi yeparkhiyi na pochatku Pershoyi svitovoyi viyny (1914–1915 rr) [Charitable activity of the Orthodox clergy of the Ekaterinoslav diocese at the beginning of the First World War (1914–1915)]. *Problems of political history of Ukraine*, 14, 117–138. [in Ukrainian].
3. Balukhtina, O. M. (2018). *Hospodarcho-maynovyy resurs pravoslavnoyi tserkvy v druhiy polovyni XIX stolittya – 1917 r. (na materialakh Pivdnya Ukrayiny)* [Economic and Property Resource of Orthodox Church in the second half of the XIX century – 1917 (on Data of the South of Ukraine)]. (Unpublished candidate dissertation). Zaporizhzhia National University. [in Ukrainian].
4. Virlych, A.E. (Ed.). (2001). *Spovid na Holhofi. Dokumental'ni narysy, spohady, statti, spysky pro represiyi shchodo tserkvy ta dukhovnykh osob na Khersonshchyni za roky totalitarnoho rezhymu* [Confession on Golgotha. Documentary essays, memoirs, articles, lists about repressions against the church and clergy in the Kherson region during the years of the totalitarian regime]. Reabilitovani Istorieiu. [in Ukrainian].
5. *Vsepoddaneyshyy otchet ober-prokurora po vedomstvu pravoslavnoho ispovedaniya za 1914 h.* [The most submissive report of the Chief Prosecutor of the Department of Orthodox Denomination for 1914]. (1916). Synod. [in Russian].
6. *Дело о ревизии книг и отчетов штатных сумм консистории, архиерейского дома и монастырей Таврической епархии и Симферопольского кафедрального собора* [The case of the revision of books and reports of the staff amounts of the consistory, the bishop's house and monasteries of the Tauride diocese and the Simferopol Cathedral]. (1862–1864). SAARC. [in Russians].
7. *Об усилении наблюдения за порядком управления монастырями и об усилении духовной пропаганды* [On strengthening

- monitoring of the monasteries management order and on strengthening spiritual propaganda]. (1905). SAARK. [in Russian].
8. Hermogenes. (1887). *Tavrycheskaya yeparkhiya* [Tauride Diocese]. Тип. Gubern. Zemstvo. [in Russian].
9. Hryhoriie-Biziukivskiyi monastyr [Grigorin-Bizyukivsky Monastir]. (1915). *Kherson diocesan records*. Official department, 6, March, 15, 130–139. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 20.10.2020 р.

Стаття прийнята до друку 24.10.2020 р.

Balukhtina Olena

Candidate of Historical Sciences, Ph.D., Senior Lecturer
Department of Social Work and Psychology
National University «Zaporizhzhia Polytechnic»
Zaporizhzhia, Ukraine

CHARITABLE ACTIVITIES OF ORTHODOX MONASTERIES IN SOUTHERN UKRAINE FROM THE SECOND HALF OF XIX CENTURY TILL 1917

Abstract. The relevance of the study is due to the need for theoretical understanding of historical experience in the field of social assistance and its practical application in modern charitable activities of the Orthodox Church. The purpose of the article is a comprehensive analysis of the philanthropy of Orthodox monasteries in the Southern Ukrainian dioceses from the second half of the nineteenth century till 1917. The main methods used in the study are divided into theoretical (analysis, synthesis, comparison) and empirical (document analysis). The analysis of basic forms and methods of social assistance to the people in need is carried out. The method of comparison, made it possible to determine the common features and peculiarities of the charity of the Orthodox monasteries of Southern Ukraine. Reconstruction of events and processes, generalization of conclusions, formation of holistic knowledge about the research problem became possible due to the use of the synthesis method. Analysis of documents was used in working with economic and administrative documents of monasteries. In general, it is the quantitative data that allow more accurately and comprehensively identify trends and patterns, make generalizations and draw conclusions about the scope and effectiveness of charitable activities. The study found that the main forms of philanthropy of monasteries in Southern Ukraine were as follows: philanthropic activities, medical care, maintenance of schools, financial support of theological schools, personal participation of abbots in the activities of charities, the establishment of shelters for refugees and temporary hospitals for the wounded warriors. Church charity was an important complement to the private and public support of the people in need.

Key words: Orthodox Church; monasteries; charity; social help.